

[DOI: 10.71138/turkav.1571916](https://doi.org/10.71138/turkav.1571916)

İşitme Yetersizliği Olan Öğrencilere İbadet, Sure ve Kur'an-ı Kerim Öğretimine İlişkin Öğretmen Görüşleri*

Arkın ÖZKAN | [0000-0003-3526-2863](https://orcid.org/0000-0003-3526-2863) |
arkinozkan@gmail.com

Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu, Türkiye
ROR ID: <https://ror.org/015scty35>

Doç. Dr. Cengiz ÇUHADAR | [0000-0003-3444-9108](https://orcid.org/0000-0003-3444-9108) |
ccuhadar@kastamonu.edu.tr

Kastamonu Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri
Bölümü, Kastamonu, Türkiye

Öz

İşitme yetersizliği sebebi ile işitme engeli olan bireylerin konuşmayla ilgili gelişimleri geciktiği için zihinsel ve toplumsal gelişimlerinde de gecikmeler yaşanmaktadır. Bundan dolayı işitme yetersizliği olan çocuklara işitme engelliler için açılan özel eğitim ilkokullarında, ortaokullarında ve liselerinde eğitim verilmektedir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) dersi de bahsedilen okullarda okutulan derslerdendir. DKAB dersi öğretim programında inanç, ibadet, ahlak ve Hz. Muhammed'in hayatı gibi öğrenme alanları bulunmakta, ibadet öğretimi kapsamında namaz, oruç, hac, zekât vb. ibadetlere yer verilmekte, dua ve surelerin öğretimi yer almaktadır. Kur'an-ı Kerim dersi de bu okullarda okutulan seçmeli dersler arasındadır. Bu çalışmada işitme engelliler ortaokulları DKAB derslerinde ibadet, sure ve Kur'an-ı Kerim öğretiminde karşılaşılan sorunları DKAB öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda çeşitli boyutlarıyla ortaya koymak amaçlanmıştır. İşitme engelliler ortaokullarında bu derslere giren öğretmenler, DKAB derslerinin problemlerini, işitme yetersizliği olan öğrencilerin derslerde karşılaştığı sorunları, bizzat yaşayarak bilmektedirler. DKAB öğretmenlerinin görüşlerini derinlemesine ifade edebilecekleri düşüncesi ile yöntem olarak nitel araştırma belirlenmiştir. Türkiye'de farklı illerde bulunan

* Bu çalışma, Doç. Dr. Cengiz Çuhadar danışmanlığında Arkın Özkan tarafından Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde tamamlanan "İşitme Engelliler Ortaokullarında Görev Yapan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Karşılaştığı Problemler" başlıklı yüksek lisans çalışmasının verilerinin bir kısmı kullanılarak üretilmiştir.

yukarıda bahsettiğimiz ortaokullarda derse giren Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerine yönelik hazırlanan görüşme formları açık uçlu görüşme stratejisi ve yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak uygulanmıştır. 28 katılımcının görüşlerine ulaşılmıştır. Uygulama sonrasında formlara aktarılan görüşme kayıtları çözümleme belgesine aktarılarak analiz edilmiştir. Daha sonra nvivo ve excel programları kullanılarak grafikler oluşturularak, belirlenen temalara uygun elde edilen verilerin frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Bu çalışmalar sonunda ortaya çıkan bulgular değerlendirilmiş ve son bölümde de sonuç ve öneriler paylaşılmıştır. Çıkan sonuçlara bakıldığında araştırma yaptığımız öğrencilerin şekilsel olarak ibadetleri kolay öğrendikleri, ibadetlerin somut olarak öğretilmediği ve öğrencilerin tecrübe ederek ibadetleri öğrendiklerinin belirtildiği görülmektedir. Dua, sure ve Kur'an öğretimi sırasında zorluklar yaşandığı, bu öğrencilere dua ve sure öğretiminin nasıl yapılması gerektiğiyle ilgili öğretmenlerin farklı görüşleri olduğu, dua, sure ve Kur'an-ı Kerim öğretimi konusunda karışıklığın giderilmesi ve öğretmenlerin ortak bir yöntem uygulaması gerektiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler

İşitme Engelli, Din Eğitimi, İşitme Engelliler Ortaokulu.

Atıf Bilgisi

Özkan, Arkin ve Çuhadar, Cengiz “İşitme Yetersizliği Olan Öğrencilere İbadet, Sure ve Kur'an-I Kerim Öğretimine İlişkin Öğretmen Görüşleri”, TÜRKAV Kamu Yönetimi Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi, 4/2 (Aralık 2024), 386-413.

Teachers' Opinions on Teaching Worship, Surah and Quran to Students with Hearing Deficiency

Arkın ÖZKAN | 0000-0003-3526-2863 | arkinozkan@gmail.com
Kastamonu University, Social Science Institute, Kastamonu, Türkiye
ROR ID: <https://ror.org/015scty35>

Doç. Dr. Cengiz ÇUHADAR | 0000-0003-3444-9108 |
ccuhadar@kastamonu.edu.tr
Kastamonu University, Faculty of Theology, Philosophy and Religious
Sciences, Kastamonu, Türkiye
ROR ID: <https://ror.org/015scty35>

Abstract

Since the speech development of hearing-impaired individuals is delayed due to hearing deficiency, there are also delays in their mental and social development. Therefore, children with hearing impairment are given education in special education primary schools, secondary schools and high schools opened for the hearing impaired. Religious Culture and Moral Knowledge (DKAB) course is also one of the courses taught in the mentioned schools. In the DKAB course curriculum, faith, worship, morality and Hz. There are learning areas such as the life of Muhammad, worship teaching such as prayer, fasting, pilgrimage, zakat are included, and teaching prayers and surahs are included. The Holy Quran course is also among the elective courses taught in these schools. In this research, it is aimed to reveal the problems encountered in teaching worship, sura and the Holy Quran in DKAB courses in secondary schools for the hearing impaired, in various dimensions, in line with the opinions of DKAB teachers. Teachers who teach these courses in secondary schools for the hearing impaired know the problems of DKAB courses by experiencing them personally and the problems that students with hearing impairments encounter in the courses. Qualitative research was determined as the method with the idea that DKAB teachers could express their opinions in depth. Interview forms prepared for Religious Culture and Ethics teachers teaching in the above-mentioned secondary schools in different provinces in Turkey were applied using open-ended interview strategy and semi-structured interview technique. The opinions of 28 participants were reached. After the application, the interview records transferred to the forms were transferred to the analysis document and analyzed. Then, graphs were created using nvivo and excel programs, and the frequencies and percentages of the data obtained in accordance with the determined themes were calculated. The findings resulting from these studies were evaluated and the results and recommendations were shared in the last section. When we look at the results, it is seen that the students we researched learned the prayers easily formally, the prayers could be taught concretely, and the students learned the prayers by experiencing. It has been observed that there are difficulties during the teaching of prayer, sura and

the Quran, that teachers have different opinions about how to teach prayer and sura to these students, and that the confusion in teaching prayer, sura and the Holy Quran should be eliminated, and teachers should apply a common method.

Keywords :Hearing Impaired, Religious Education, Hearing Impaired Secondary School.

Citation

Özkan, Arkin ve Çuhadar, Cengiz “Teachers' Opinions on Teaching Worship, Surah and Quran to Students With Hearing Deficiency”, TÜRKAV Institute of Public Administration Journal of Social Sciences, 4/2 (December 2024), 386-413.

Giriş

Çocuklar görsel ve işitsel duyularıyla pek çok bilgiyi öğrenmektedir. İşitme duyusu ile çevrelerindeki bireylerin konuşmalarını duymakta, duydukları sesler ile olaylar arasında bağlantı kurarak bu seslere anlam vermektedir. Fakat işitme engeli olan çocukların dil gelişimleri gecikmekte, dil gelişimindeki gecikme sebebi ile de bilişsel ve sosyal gelişimlerinde gecikmeler ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle işitme yetersizliği olan çocuklara özel eğitim ilkökul, ortaokul ve liselerinde eğitim verilmektedir.

Türkiye’de işitme yetersizliği sebebi ile özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilerin sayısına yönelik yapılan araştırmalarda, işitme yetersizliği sıklığının genelde 1000 canlı doğumda bir olarak saptandığı, bu sayının yaklaşık yarısının çevresel sebeplere, diğer kısmın ise genetik olduğu ifade edilmiştir.¹ Yapılan diğer bir araştırmada da Türkiye’de 1997 yılındaki genel nüfus sayımı sonucuna göre, işitme yetersizliği olan çocukların genel nüfusa oranının %0,6 ve tahminen engelli sayısının 377.193 olduğu görülmektedir.² Türkiye’de ulusal engelli veri sistemi kayıtlarına göre ise toplam 2.511.950 kişinin engelli olduğu, bunun %1,49’unun dil ve konuşma engeli bulunduğu belirtilmektedir.³ Darıca ve Şipal de ülkemizde yılda yaklaşık olarak 1.300.000 çocuğun doğduğunu, her sene en az 1300 yeni doğan bebeğin işitme kayıplı olduğunu,

¹ Mustafa Tekin, Şükrü Cın, *İşitme Kaybının Genetik Özellikleri*, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası, 55, Mart 2002, s. 211.

² MEB, *Çocuk Gelişimi ne Eğitimi (İşitme Engelliler)*, Ankara, MEB Yayınları, 2014, s. 12.

³ URL-1. Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü [EYHGM], 2023, s. 17.

çocuklar 4-5 yaşına geldiklerinde ise sayının beş katına ulaştığını belirtmektedir.⁴ Ülke nüfusunun her geçen yıl artması ve bu araştırma sonuçları işitme kaybı ile doğan bebek sayısının ve işitme yetersizliği olan çocuk sayısının arttığını göstermektedir.

Ülke nüfusunun artışıyla birlikte işitme yetersizliği olan çocukların sayısı da artmakta, ancak bu artışa rağmen işitme engelliler ortaokulları sayısı ve bu okullarda okuyan öğrenci sayısının her geçen yıl azaldığı görülmektedir. Türkiye’de işitme engelliler ortaokulu sayısı 2006-2007 eğitim öğretim yılında 49 iken, 2022-2023 eğitim öğretim yılında 32’ye inmiştir. 2006-2007 eğitim döneminde işitme engelliler ilköğretim okullarında okuyan öğrenci sayısı 5429 iken 2022-2023 yılında 1625’tir. Öğrenci sayısındaki azalmayla birlikte öğretmen sayısı da azalarak 2006-2007 de 1069 öğretmen görev yapmakta iken, 2022-2023 yılında öğretmen sayısı 670’e düşmüştür.⁵

İşitme engelliler ortaokullarında okuyan, işitme yetersizliği olan öğrencilerin gelişim düzeyleri diğer akranlarına göre yavaş olduğundan bu öğrencilere özel eğitim verilmektedir. Ancak bu öğrencilere normal okullarda okuyan, işitme yetersizliği olmayan öğrencilerin okuduğu ders kitapları okutulmakta ve aynı öğretim programı uygulanmaktadır. İşitme yetersizliği olan öğrencilere ders veren DKAB öğretmenleri de bu okullardaki diğer derslere giren öğretmenler gibi işitme yetersizliği olan öğrencileri tanımadan, yeterli eğitim almadan bu okullarda görev yapmaya başlamaktadır.⁶

İşitme yetersizliği olan öğrencilere yönelik farklı alanlarda akademik araştırmalar yapılmıştır ve yapılan çalışmaların sayısı giderek artmaktadır. YÖK’teki tezler incelendiğinde işitme yetersizliği olan öğrencilerle ilgili eğitim-öğretim, tıp, mühendislik, spor alanlarında 70 yüksek lisans ve doktora tezine ulaşılmaktadır.

⁴ Nilüfer Darıca, Fırat Şipal, *İşitme Engelli Çocuklarda Gelişim ve Eğitsel Müdahale*, Hacettepe Üniversitesi Basımevi, Ankara, 2011, s. 40.

⁵ URL-2, MEB Strateji Geliştirme Başkanlığı. MEB İstatistikleri. 2006-2007, s. 26, MEB İstatistikleri, 2022
2023:s.44.https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2023_09/29151106_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2022_2023.pdf 02.02.2024.

⁶ Arkın Özkan, Cengiz Çuhadar, “İşitme Engelliler Ortaokullarında Görev Yapan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Mesleki Yeterlilikleri”, *Dini Araştırmalar*, S. 66, 2024, s. 226.

Bu çalışmalardan 10'u 1994-2000 yılları arasında, 60'ı ise 2000 yılından günümüze kadar hazırlandığı görülmektedir.

Bu tezlerden eğitim öğretim alanında, işitme engelli öğrencilerin eğitimine yönelik olarak, çeşitli meslek gruplarının ve ailelerin işitme engellilerle ilgili bilgi düzeyleri,⁷ okullarda uygulanmakta olan teftiş etkinlikleri,⁸ öğretmenlerin yeterlilikleri,⁹ yönetici ve öğretmenlerde tükenmişliğin kestirilmesi,¹⁰ resim eğitimi,¹¹ uygulanan eğitim programına yönelik öğretmen görüşleri,¹² eğitim kurumlarının işlevsel süreçlerinin değerlendirilmesi,¹³ öğretmenlerin ilkökuma yazma öğretim programına ilişkin görüşleri,¹⁴ Türkçe dersi öğretim programının uygulanabilirliğinin öğretmen tutumlarına göre

⁷ Canan Gül Gök, *İşitme Engelliler İle İlgili Farklı Meslek Gruplarının ve Ailelerin Bu Konudaki Bilgi Düzeyleri*. Ankara, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 1994.

⁸ Cem Akşit, *İşitme Engelliler Okullarında Uygulanmakta Olan Teftiş Etkinliklerinin Değerlendirilmesi*, İstanbul, Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Ana Bilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 1996.

⁹ Yusuf Can, *İşitme Engelliler Okullarında Çalışan Öğretmenlerin Yeterlilikleri*, Afyon, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 1998.

¹⁰ Ömay Çokluk, *Zihinsel ve İşitme Engelliler Okullarında Görev Yapan Yönetici ve Öğretmenlerde Tükenmişliğin Kestirilmesi*, Ankara, Ankara Üniversitesi, Özel Eğitim Ana Bilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 1999.

¹¹ Zeynep Hayat, *İşitme Engelliler İlköğretim Okullarında Resim Eğitimi*, İstanbul, Marmara Üniversitesi, Resim Ana Sanat Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2000.

¹² Hasan Gürgür, *İşitme Engelliler İlköğretim Okulunda 1. Kademe Uygulanan Eğitim Programına İlişkin Öğretmen Görüşleri*, Ankara, Ankara Üniversitesi, Özel Eğitim Ana Bilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2001.

¹³ Hasan Hüseyin Selvi, *Resmî İşitme Engelliler Eğitim Kurumlarının İşlevsel Süreçlerinin Değerlendirilmesi*, İstanbul, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2004.

¹⁴ Özlem Kıroğlu Yaşar, *Resmî ve özel kurumlarda görev yapan işitme engelliler öğretmenlerinin yeni ilkökuma yazma öğretim programına ilişkin görüşleri*, Ankara, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Programları ve Öğretimi Ana Bilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2008.

değerlendirilmesi,¹⁵ Türkçe öğretimi,¹⁶ ders kitaplarının grafik tasarım açısından incelenmesi,¹⁷ görsel sanatlar dersini veren öğretmenlerin öğrencilerle iletişimlerinde empati becerilerinin rolü,¹⁸ sınıf öğretmenleri ve branş öğretmenlerinin özel eğitim alan yeterlilikleri ve iş tatminleri,¹⁹ okul öncesi eğitim programının öğretmenlerin görüşlerine göre değerlendirilmesi,²⁰ ilkokul ve ortaokullarda bilgi ve iletişim teknolojilerinin öğretim amaçlı kullanımının incelenmesi,²¹ işitme engellilerin eğitiminde kaynaştırma eğitimi,²² sınıf öğretmenleri için içerik oluşturma yazılımının geliştirilmesi,²³ veli memnuniyeti,²⁴ özel eğitim meslek

¹⁵ Özlem Aslan Bağcı, *2005 İlköğretim Türkçe Dersi Programının İşitme Engelliler İlköğretim Okullarında 1. Kademe Uygulanabilirliğinin Öğretmen Tutumlarına Göre Değerlendirilmesi*, Afyon, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2009.

¹⁶ Aslı Uysal, *İşitme Engellilerde Türkçe Öğretimi, Sorunlar, Öneriler*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2010.

¹⁷ Meryem Özcan, *İşitme Engellilerin Eğitiminde Kullanılan Ders Kitaplarının Grafik Tasarım Açısından İncelenmesi*, Ankara, Gazi Üniversitesi, Uygulamalı Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2010.

¹⁸ Selma Karahmet, *İşitme Engelliler İlköğretim Okullarında Görsel Sanatlar Dersini Veren Öğretmenlerin Öğrencilerle İletişimlerinde Empati Becerilerinin Rolü*, Samsun, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2011.

¹⁹ Uğur Arıkan, *İşitme engelliler ilköğretim okullarında çalışan işitme engelliler sınıf öğretmenleri ve branş öğretmenlerinin özel eğitim alan yeterlilikleri ve iş tatminleri üzerine bir araştırma (İstanbul ili örneği)*, İstanbul, Yeditepe Üniversitesi, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Ana Bilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2012.

²⁰ Elif Kaya, *Okul Öncesi Eğitim Programının İşitme Engelliler İlköğretim Okullarında Çalışan Öğretmenlerin Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*, Kayseri, Erciyes Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2014.

²¹ Uygur Bayraktar, *İşitme Engelliler İlkokul ve Ortaokullarında Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Öğretim Amaçlı Kullanımının İncelenmesi*, Edirne, Trakya Üniversitesi, Engelli Çalışmaları Ana Bilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2015.

²² Semih Karahan, *İşitme Engellilerin Eğitiminde Kaynaştırma Eğitimi Bir Meta Değerlendirme Örneği*, Edirne, Trakya Üniversitesi, Engelli Çalışmaları Ana Bilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2017.

²³ Murat Atasoy, *İşitme Engelliler Sınıf Öğretmenleri İçin İçerik Oluşturma Yazılımının Geliştirilmesi: Alisyaşar*, Trabzon, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Ana Bilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2017.

²⁴ Sedanur Savcı Sulhan, *İşitme Engelliler İlköğretim Okullarında Veli Memnuniyeti (Ankara İli Örneği)*, Gaziantep, Gaziantep Üniversitesi, İşletme Ana Bilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2019.

lisesi giyim üretim teknolojisi programının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi,²⁵ renklerle müzik öğretiminin işitme engelliler ortaokulunda okuyan öğrencilere melodika kullanarak uzaktan öğretim yoluyla uygulanabilirliği,²⁶ Sosyal Bilgiler dersine ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşlerinin incelenmesi,²⁷ üniversite eğitimi alan işitme engellilerin eğitim hayatında yaşadıkları sorunların incelenmesi,²⁸ Türkiye'de bulunan işitme engelliler ortaokullarında müzik eğitimi ve karşılaşılan temel sorunlar,²⁹ işitme engelliler ilkokullarında görev yapan özel eğitim öğretmenlerinin beden eğitimi ve oyun dersinin öğretimi hakkındaki görüşleri³⁰ içerikli çalışmaların yapıldığı ve bunların artarak devam ettiği görülmektedir.

Din öğretimi alanında ise Türkiye'deki lise mezunu işitme engellilerin din eğitiminde karşılaştıkları güçlüklerin öğrenci ve eğitimci görüşleri açısından değerlendirilmesi³¹ konulu doktora ve işitme engelliler ortaokullarında görev yapan DKAB

²⁵ Zeynep Erden, *Özel eğitim meslek lisesi (işitme engelliler) giyim üretim teknolojisi programının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi*, Ankara, Gazi Üniversitesi, Giyim Endüstrisi ve Moda Tasarımı Eğitimi Ana Bilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2020.

²⁶ Ayşe Karaca, *Renklerle müzik öğretiminin işitme engelliler ortaokulunda okuyan öğrencilere melodika kullanarak uzaktan öğretim yoluyla uygulanabilirliği*, Ankara, Gazi Üniversitesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2020.

²⁷ Rabia Şule Aygür, *İşitme Engelliler Okulunda Okutulan Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Öğretmen Ve Öğrenci Görüşlerinin İncelenmesi*, Van, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2021.

²⁸ Hülya Göçmenler, *Üniversite Eğitimi Alan İşitme Engellilerin Eğitim Hayatında Yaşadıkları Sorunların İncelenmesi*, İstanbul, Marmara Üniversitesi, Kulak Burun Boğaz Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, 2021.

²⁹ Cemre Arslan, *Türkiye'de bulunan işitme engelliler ortaokullarında müzik eğitimi ve karşılaşılan temel sorunlar*, Çankırı, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Ana Bilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2022.

³⁰ Cemil Temel Odabaşı, *İşitme engelliler ilkokullarında görev yapan özel eğitim öğretmenlerinin beden eğitimi ve oyun dersinin öğretimi hakkındaki görüşleri*, İstanbul, Aydın Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2022.

³¹ Mustafa Başkonak, *Türkiye'deki Lise Mezunu İşitme Engellilerin Din Eğitiminde Karşılaştıkları Güçlüklerin Öğrenci ve Eğitimci Görüşleri Açısından Değerlendirilmesi*, Konya, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, 2016.

öğretmenlerinin karşılaştığı problemleri³² içeren yüksek lisans çalışması bulunmaktadır. Din öğretimine yönelik makaleler incelendiğinde, işitme ve görme engellilere yönelik yaygın din eğitimi hizmetlerine katılanların problem ve beklentileri (İstanbul örneği),³³ covid-19 salgın sürecinde işitme engellilere uzaktan yaygın din eğitimi,³⁴ işitme engelliler ortaokullarında görev yapan Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin mesleki yeterlilikleri,³⁵ işitme engelliler ortaokulunda okuyan öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersine yönelik tutum ve değerlendirmeleri: Amasya ve Samsun örneği,³⁶ İşitme engelliler okulunda görev yapan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin değerlendirmeleri ışığında güçlü ve zayıf yönleriyle Dkab dersi³⁷ konulu makalelerin bulunduğu görülmektedir.

Yapılan doktora, yüksek lisans tezleri ve makaleler incelendiğinde işitme yetersizliği olan öğrencilerin eğitimi konusunda çeşitli çalışmaların yapıldığı görülmektedir. DKAB dersi öğretimine yönelik az sayıda tez çalışması bulunmakta, hazırlanan makalelerin ise giderek arttığı görülmektedir.

DKAB dersleri bu okullarda okutulan zorunlu dersler arasında yer almaktadır. DKAB dersi programında ibadet öğretimi

³² Arkin Özkan, *İşitme Engelliler Ortaokullarında Görev Yapan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Karşılaştığı Problemler*, Kastamonu, Kastamonu Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2017.

³³ Banu Gürer, Elif Kaya, “İşitme Ve Görme Engellilere Yönelik Yaygın Din Eğitimi Hizmetlerine Katılanların Problem ve Beklentileri (İstanbul Örneği)”, *Darulfunun İlahiyat*, 35/1, 2024, s. 247-85.

³⁴ Mustafa Başkonak, “Covid-19 Salgın Sürecinde Engellilere Yönelik Uzaktan Yaygın Din Eğitimi”, *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, S.12, 2021, s. 89-119.

³⁵ Arkin Özkan, Cengiz Çuhadar, “İşitme Engelliler Ortaokullarında Görev Yapan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Mesleki Yeterlilikleri”, *Dini Araştırmalar*, S. 66, 2024, s. 195–230.

³⁶ Ayşegül Gün, İşitme Engelliler Ortaokulunda Okuyan Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Yönelik Tutum ve Değerlendirmeleri: Amasya ve Samsun Örneği, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2015/2, c. 14, sayı: 28, s. 61-92.

³⁷ Ayşegül Gün, İşitme Engelliler Okulunda Görev Yapan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Değerlendirmeleri Işığında Güçlü ve Zayıf Yönleriyle DKAB Dersi, *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7, sy. 1, 2020, s. 141-172.

kapsamında namaz, oruç, hac, zekât gibi ibadetlere yer verilmekte ve çeşitli dua ve surelerin öğretimi de yer almaktadır. Kur'an-ı Kerim dersi de örgün eğitimdeki diğer okullarda olduğu gibi, bu okullarda okutulan seçmeli dersler arasında yer almaktadır. Ancak işitme yetersizliği olan öğrencilerin dil gelişimleri örgün eğitimde okuyan, işitme engeli olmayan diğer öğrenciler gibi olmadığı için işitme yetersizliği olan öğrencilere ibadetlerin öğretiminde, sure ve Kur'an-ı Kerim öğretiminde zorluklar yaşanmaktadır. Bu zorlukları da işitme yetersizliği olan öğrencilerin DKAB derslerine giren öğretmenler bilmektedir. Daha önce öğretmenlerin işitme engelliler ortaokullarındaki yeterliliklerine ilişkin makalemiz* yayımlanmış ancak makalenin sınırlılıklarından dolayı değinemediğimiz konuların önemi nedeniyle başka bir çalışmaya ihtiyaç duyulmuştur. İşte bu çalışmanın temel amacı da DKAB öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda DKAB derslerinde ibadet, sure ve Kur'an-ı Kerim öğretiminde yaşanan sorunları tespit edip çözüm önerileri sunmaktır.

1. Yöntem

1.1. Araştırmanın Modeli

İşitme engelliler ortaokullarında görev yapan DKAB öğretmenlerinin DKAB derslerinde, ibadetlerin öğretiminde, sure ve Kur'an-ı Kerim öğretiminde karşılaştıkları güçlükleri derinlemesine ifade edebilecekleri düşüncesi ile araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Frankel ve Devers nitel araştırmaların geleneksel araştırma yöntemleriyle ifade edilmesi zor olan sorulara cevap bulmak için gerekli olduğunu, sosyal olaylarla ve psikolojik ölçümlerle ilgili nicel araştırma yöntemlerine göre daha derinlemesine bilgi sağladığını ifade etmektedir.³⁸ Araştırmada sistematik ve tutarlı bir süreç takip edilmiş, araştırmanın planlanmasında esnek davranılarak, araştırmaya temel olacak kuramsal bir çerçeve oluşturulmaya çalışılmıştır.

* Geniş bilgi için bakınız. (Arkın Özkan, Cengiz Çuhadar, İşitme Engelliler Ortaokullarında Görev Yapan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Mesleki Yeterlilikleri, *Dini Araştırmalar*, (66), 2024, s. 195–230.

³⁸ Frankel ve Devers 2000'den aktaran Şener Büyüköztürk, vd., *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Pegem Akademi, Ankara 2015, s. 240.

Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği uygulanmıştır. Avantajlı yönlerinden dolayı yarı yapılandırılmış görüşme tekniği seçilmiş, görüşme yapılan katılımcıların görüşlerini kolaylıkla ifade edebileceği düşünülmüş, önemli olmayan konularla fazla zaman harcanması, görüşme yapılanlara belli standartlarda yaklaşılmadığından güvenilirliğin azalması, kontrolün kaybedilmesi gibi dezavantajlarından dolayı standartlaştırılmış açık uçlu görüşme stratejisi belirlenmiştir. Bu yaklaşımın görüşülen kişilerin yanlılıklarından ve öznelliklerinden kaynaklanabilecek farklılıkları azaltacağı, insanların bazılarında daha yoğun ve çok, bazılarında ise daha az sistematik ve yüzeysel bilgi edinilmesine yol açabilecek olan görüşmeci yanlılığını ve öznelliğini azalttığı da ifade edilmektedir.³⁹

1.2. Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırmada çalışma grubu olarak çalışmanın yapıldığı tarihte Türkiye’de farklı illerde bulunan 42 işitme engelliler ortaokulunda görev yapan DKAB öğretmenleri yer almaktadır. Aynı zamanda DKAB derslerine bu ortaokullarda görev yapan ve branşı DKAB öğretmenliği olan okul müdürleri ve yardımcıları da girdiği için onlarla da görüşme yapılmıştır. Toplamda DKAB branşında olup kadrolu olarak görev yapan öğretmen sayısı 42’dir. Bunların 2’si müdür yardımcısı, 12’si okul müdürü olarak görev yapmaktadır. Görüşme yapmayı kabul eden 27 öğretmen (%67) ile belirlenen zamanda görüşme yapılmış ve 1 öğretmen de yazılı olarak görüşme formunu doldurup göndermiştir. Görüşme yapılanların 2’si (%7,14) okul müdür yardımcısı, 7’si (%25) okul müdürü, 19’u da (%67,86) öğretmen olarak görev yapmaktadır.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni bulunmayan işitme engelliler ortaokullarındaki derslere ücretli olarak çalıştırılan veya diğer okullardan görevlendirilen DKAB öğretmenleri ya da farklı branşlardan öğretmenler de girmektedir. Araştırmanın güvenilirliğini artırmak için çalışma grubuna DKAB derslerini geçici bir süre okutan öğretmenler dahil edilmemiş sadece DKAB branşında kadrolu olarak görev yapan öğretmenler çalışma grubu içerisinde yer almıştır.

³⁹ Ali Yıldırım, Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayınları, Ankara 2013.

İşitme engelliler ilkokulları ve ortaokullarında müstakil müdürlük halinde aynı binalarda beraber eğitim verdiği için bu ortaokullarda görev yapan DKAB öğretmenleri ilkokullardaki DKAB derslerine de girmektedir. Bu sebeple ilkokul 4. sınıfta okutulan DKAB dersleri de araştırmamız kapsamı içinde yer almıştır.

1.3. Veri Toplama Araçları

İşitme engelliler ortaokullarında görüşme yapılan katılımcıların farklı illerde görev yapmasından dolayı Millî Eğitim Bakanlığında görüşme için izin talep edilerek, gelen izin yazısı sonrası görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanan izin yazısı ve görüşme formu bilgi amaçlı işitme engelliler ortaokullarına gönderilmiştir.

Verilerin toplanması sürecinde yukarıda detayları zikredilen bütün öğretmenlere telefonla ulaşılmış, görüşmenin içeriği, gizliliği ve amacı hakkında bilgi verilerek uygun bir zamanda görüşmek için randevu alınmıştır. Katılımcılardan ikisiyle yüz yüze görüşülmüş, diğerleriyle telefonla görüşülmüştür. Görüşmeler yapılmadan önce, görüşmeler esnasında ses kaydının alınması için katılımcılardan izin alınarak ses kayıtları alınmıştır. Görüşmede ilk olarak araştırmaya katılan öğretmenleri tanıma amaçlı sabit seçenekli sorular sorulmuş, sonra yarı yapılandırılmış görüşme formu standartlaştırılmış açık uçlu görüşme stratejisi kullanılarak bütün araştırmaya katılanlara aynı sıra takip edilerek uygulanmıştır. 27 katılımcıyla görüşme yapılmış, 1 katılımcı da görüşme formunu yazılı olarak doldurup göndermiştir. Böylece çalışmada 28 katılımcının görüşleri veri olarak kullanılmıştır.

1.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

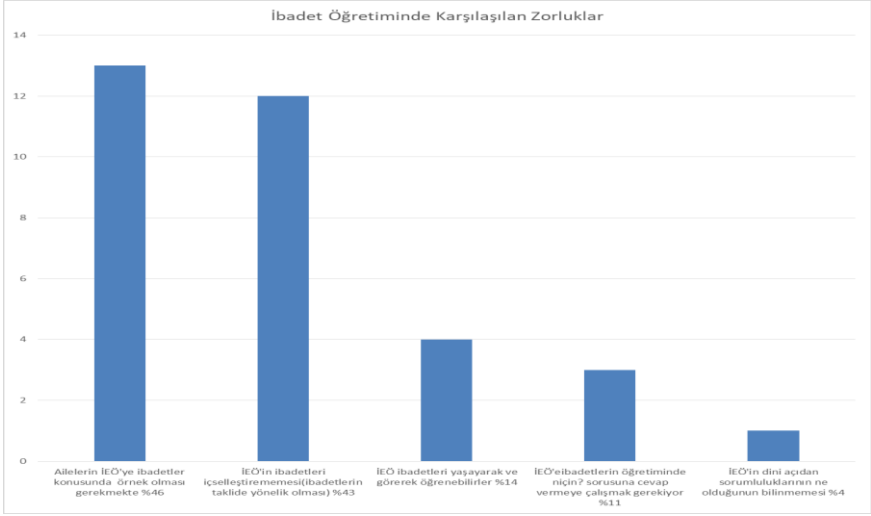
Araştırmada kullanılan görüşme formu alan yazın taramasından elde edilen bilgiler ışığında geliştirilmiş, akademisyenlerden ve öğretmenlerden görüş talep edilmiş, gelen değerlendirmeler sonucunda görüşme formuna son şekli verilmiştir.

Veri analizi yapılırken görüşmeler sırasında alınan ses kayıtları çözümlenerek hazırlanan görüşme formuna aktarılmış sonra çözümlene belgesinde analiz edilmiş, nvivo ve excel programlarına aktarılan verilerle grafikler oluşturulmuş, daha sonra da belirlenen temalara göre frekans ve yüzdelikleri hesaplanmıştır. Sonuç olarak da elde edilen bulgular işitme yetersizliği olan öğrencilerle ilgili yapılan çalışmalar da dikkate alınarak ortaya konulmuştur.

2. Bulgular

Araştırmada elde edilen verilerin nitel yöntemle elde edilmesi ve katılımcıların bazı sorularda birden fazla seçenek ifade etmesi sebebi ile sayısal verilerdeki yüzdelik oranlar yüksek çıkmaktadır.

2.1. İşitme Engelliler Ortaokullarında Okuyan, İşitme Yetersizliği Olan Öğrencilere İbadet Öğretimi

Grafik 1. İbadet Öğretiminde Karşılaşılan Zorluklar

Katılımcıların işitme engelliler ortaokullarında okuyan ve işitme yetersizliği olan öğrencilere ibadetlerin öğretimi konusunda karşılaştıkları zorluklara ilişkin görüşleri incelendiğinde 13 katılımcı ibadetlerin öğretiminde ailelerin örnek olması gerektiğini (%46), 12 katılımcı ibadetlerin içselleştirilemediğini (%43), 4 katılımcı işitme yetersizliği olan öğrencilerin ibadetleri yaşayarak ve görerek öğrenebileceklerini (%14), 3 katılımcı işitme yetersizliği olan öğrencilere ibadetlerin öğretiminde “niçin?” sorusuna cevap vermeye çalışmak gerektiğini (%11), 1 katılımcı işitme yetersizliği olan öğrencilerin dini açıdan sorumluluklarının ne olduğunun öğretmenler tarafından bilinmemesini (%4) ifade etmektedir. Katılımcıların görüşleri şu şekildedir;

K-1, “İbadetleri aslında şekilsel olarak çok kolay öğreniyorlar. Yani namaz kılmayı, abdest almayı, oruç tutmayı, zekât vermenin nasıl olduğunu. Tek sıkıntı bunu içselleştirememeleri. İçselleştirme olayı çok mümkün olmuyor dua okuyamıyorlar, yani ezberledikleri duaları çok çabuk unutuyorlar. Aslında

ezberleyebiliyorlar fakat kullanılmadıkları için çok çabuk unutuyorlar. Namaz konusunda böyle bir sıkıntımız var. Diğer ibadetlerin öğretimi konusunda hacı çok rahat öğreniyorlar, görsel dokümanları çok olduğu için. Zekât yine aynı şekilde, yardım etmek gibi deyince hemen biliyorlar. Namazı da öğreniyorlar fakat uygulamada daha çok taklide yönelik bir uygulama var. Babası nasıl namaz kılıyorsa o da öyle kılıyor.”

K-3, *“İbadetler konusunda zorluk yaşamadım. Çünkü namaz, oruç, zekat, hac kavramları somut olduğu için, çocuk bunları duyduğu için, televizyonlarda gördüğü için, çevresinde gördüğü için ibadetler konusunda hiç sıkıntı yaşamıyoruz. Tekrar edilirse kolay öğreniyorlar.”*

K-6, *“İbadetlerin öğretimi aslında en kolayı. Yani hac ibadeti olsun, namaz, oruç gibi ibadetler çok rahat öğretiliyor ama şekilsel olarak çok rahat öğretiliyor. Yani çocuğa abdestin alınışını, namazın kalınışını izlettiriyorsunuz ya da kendinizi yapıyorsunuz, onlara da yaptırıyorsunuz, bu konuda sıkıntı yaşamıyoruz ama bu ibadetleri niçin yapmaları gerektiğini, bundan duydukları hazı, manevi boyutunu, bu konuları anlatması biraz daha zor oluyor.”*

K-20, *“Çok fazla zorluk yaşanmıyor. İbadetleri çevrelerinden gördüklerinde, derste anlatıldığında herhangi bir sıkıntı yok.”*

K-28, *“Şöyle bir zorluk var. Eğer ailede görmediyse belirli şeyleri anlatmak daha zor oluyor. Mesela bir oruç kavramını, orucun ne olduğunu kavrayamayabiliyor. Eğer ailede birileri oruç tutmuşsa veya sahura kalkmışsa, akşamı kadar aç durmuşsa oruç kavramını direkt anlatabiliyorsunuz, daha kolay oluyor. Ama böyle bir şey görmemişse ailede, büyük sıkıntı oluyor. Her şeyden önce ibadetleri sevdirmek gerekiyor ve her zaman için kolay olmuyor. Böyle bir zorluk var.”*

İşitme engelli öğrencilere ibadetlerin somut olarak öğretilmesi nedeniyle, uygulamalı veya yaşantı yoluyla ibadetleri çok daha kolay öğrendikleri görülmektedir. Gün tarafından yapılan, DKAB dersinde öğrencilerin anlamakta en çok zorlandıkları konuları tespit etmeye yönelik araştırmada, Hz. Muhammed ile ilgili konular (%30,2), ahiret (% 27), Allah (% 23,8), ahlak (% 9,5), kıssalar (% 7,9) ve ibadetler (% 1,6) ile ilgili konular belirtilmiştir.⁴⁰ Bu araştırma sonuçları da göstermektedir ki ibadetleri şekilsel olarak öğrenme

⁴⁰ Ayşegül Gün, “İşitme Engelliler Ortaokulunda Okuyan Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Yönelik Tutum ve Değerlendirmeleri: Amasya ve Samsun Örneği”, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 14, S. 28, 2015, s. 61-92.

konusunda zorluklar yaşanmamaktadır. Öğrenciler ibadetleri görerek ve yaşayarak öğrenmektedir.

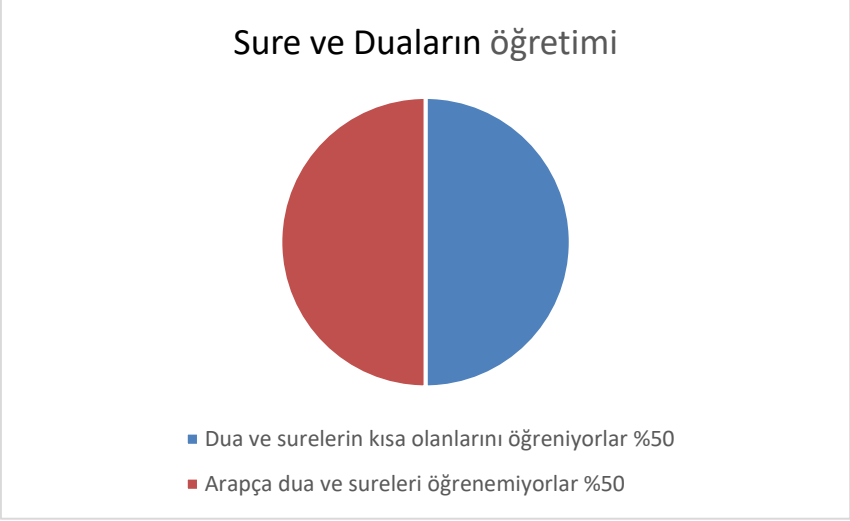
Görüşülen yarıya yakın katılımcı işitme yetersizliği olan öğrencilerin ibadetlerinin taklide yönelik olduğunu, içselleştiremediğini ve ailelerin bu öğrencilere ibadetler konusunda rol model olması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu tespitlerden hareketle işitme engelli öğrencilerin ibadetler konusunda sorun yaşamaması ve ibadetleri içselleştirebilmeleri için ailelerin yaşantısı ve DKAB öğretmenlerinin uygulamalı çalışmalar yapması son derece önem arz etmektedir.

Yapılan çalışmada katılımcıların işitme engelli öğrencilerin dini açıdan sorumluluklarının ne olduğunu bilmediklerinin de ifade edildiği görülmektedir. Din işleri Yüksek Kurulu işitme engellilerin sorumlu olmaları konusunda “İşitme engelliler, ibadetlerle mükellef olma açısından diğer Müslümanlar gibidirler. Dolayısıyla namaz kılmak, oruç tutmak ve diğer ibadetleri eda etmekle mükelleftirler. Namazın farzlarından olan iftitâh tekbiri ve kıraatin normalde telaffuz edilmesi gerekir. Ancak bunu yerine getirme imkânı olmadığı için işitme engellilerin, tekbir ve kıraati içlerinden yapmaları yeterli olup dillerini hareket ettirmeleri gerekmez. Çünkü kişi, ancak gücünün yettiğini yapmakla mükelleftir”⁴¹ şeklinde fetvası bulunmaktadır. Bu fetva işitme yetersizliği olan kişilerin ibadetlerden dinen sorumlu olduklarını, ancak kıraat gibi dil ile ifade edilmesi gereken durumlarda, namazın farzlarını yerine getiremeyenlerin bundan sorumlu olmadıklarını ifade etmektedir. Total işitme kaybı olan öğrenciler sesi duyamadığından ve sureleri telaffuz edemediğinden namazda kıraati telaffuz etmesi beklenmeyebilir. Ancak total işitme kaybı olmayan, işitme yetersizliği az olan öğrenciler de bulunmaktadır. Özellikle artikülasyon(boğumlama)⁴² eğitimi almış olan öğrenciler dua ve sureleri telaffuz edebilmektedir.

⁴¹ URL-3, <https://kurul.diyenet.gov.tr/Cevap-Ara/148/isitme-engelliler-namaz-kilarken-kiraat-ve-tesbihati-nasil-yaparlar>.

⁴² Boğumlama(boğumlanma); 1. Bir ses çıkarmak için ses yolunun herhangi bir yerinde daralma veya kapanma suretiyle sesin oluşumu, telaffuz, 2. Sesin güfte hecelerini belirtecek şekilde bölünmesi, Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük*, Bahar Yayınları, İstanbul 1996, s. 69.

2.2. İşitme Engelliler Ortaokullarında Okuyan Öğrencilere Sure ve Duaların Öğretimi

Grafik 2. Sure ve Duaların Öğretimiyle İlgili Karşılaşılan Zorluklar

Görüşülen katılımcıların işitme yetersizliği olan öğrencilere sure ve duaların öğretiminde karşılaştıkları zorluklara ilişkin görüşlerine bakıldığında, 14 katılımcının (%50) işitme yetersizliği olan öğrencilerin sure ve duaların kısa olanlarını öğrenebildiklerini, 14 katılımcı (%50) da işitme yetersizliği olan öğrencilerin Arapça sure ve duaları öğrenemediğini vurguladığı görülmektedir. Katılımcıların görüşleri şu şekildedir;

K-4, “Çocuklar farklı, bazıları okuyabiliyorlar; biraz duyma var. Onlara kısa dua ve sureleri ezberletebiliyorum. Diğerleri de söyleyemedikleri için yazarak yapıyorlar. Çok kısa sureleri ezberletiyoruz, çok çabuk unutuyorlar.”

K-5, “Öğrencilerin uzun sureleri ezberlemeleri mümkün olmadığı için kısa sureleri ezberlettirmeye çalışıyorum. Önce yazdırıp, yüzünden okuyoruz. Çünkü telaffuzda kolaylık sağlasınlar diye. Telaffuzdan sonra ezberlemelerini sağlıyorum. Doğru telaffuz edip edemediklerini anlamak için dinliyorum ve sonra tahtaya yazdırıyorum. Duaları sınıf duvarlarına yazdım. Sık sık görsünler, unutmazınlar diye.”

K-7, “Dua ve sureyi öğretmek zor oluyor. Açıkçası tahtaya yazıyorsunuz ondan sonra öğrenciye defterine yazdırıyorsunuz, ezberlettirmek çok zor oluyor. Ben gerçekten çok zorlanıyorum. Ezberleyen birkaç tane öğrenci çıkıyor.

Namazda okuyacağınız şeklinde söylüyorsunuz ama bir iki tane öğrenciye ezberlettirebiliyorsunuz, o da tahtaya yazarak onu teyit ettirebiliyorsunuz ezberlediğini. Gerçekten ezber zor oluyor açıkçası. Öğrenci seviyeleri çok farklı, okuma yazma bilmeyen öğrenci var, hafif zihinsel öğrenci var. Hiç bir engeli olmayan, tek engeli işitme engeli olan öğrenciye ezberlettirebiliyorsunuz, onu da tahtaya yazdırarak teyit ettirebiliyorsunuz yani.”

K-14, *“Hocam kesinlikle Türkçe olarak tahtaya yazıyorum, anlamı üzerinde duruyorum, anlamını da derinleştirmeye, zenginleştirmeye çalışıyorum. Arapça olarak herhangi bir şeyin öğretilmesini doğru bulmuyorum. Zaten Türkçeyi bilmiyorlar. Bir de Arapçayı dayatıyorsunuz. Harflerin yan yana gelişini ezberliyor, zorladıkça bunu öğrenebiliyor çocuk ama bu ne kadar doğrudur.”*

K-23, *“Öğretmesi çok zor, çünkü telaffuz yok; konuşmıyor, duymuyor da. Sadece anlamadığı bir kelimeyi ona söylemeye çalışıyorsun. Dua ve sure olmuyor. Öğretemiyorsun. Ses çıkmıyor zaten, o da senin sesini duymuyor. Allah'ı düşün, bismillah de. Allah kabul eder diyorsun.”*

Bu görüşler de katılımcıların yarısının işitme yetersizliği olan öğrencilerin kısa olan sure ve duaları öğrenebildiklerini, diğer yarısının da öğrencilerin sure ve duaları Arapçasından öğrenemediklerini göstermektedir.

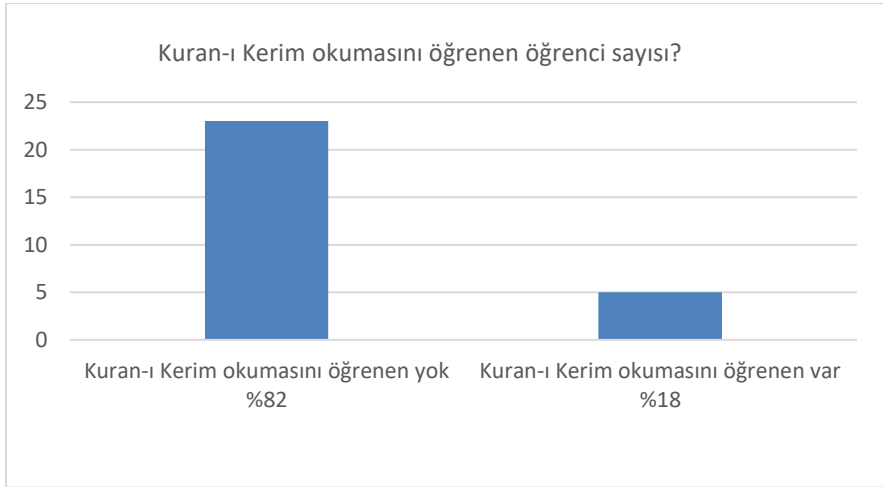
Görüşülen katılımcılar işitme yetersizliği olan öğrencilere sure ve dua öğretimi konusunda zorluklar yaşadığını (23, %82), sure ve duaları çok çabuk unuttuklarını (5, %18), ağır işitme kaybı olan öğrencilerin öğrenmesinin zor olduğunu (3, %11), sure ve dua öğretiminde sık tekrar gerektiğini (2, %7), öğrencilerin engellerini bahane ettiğini (1, %4), total işitme yetersizliği olan öğrencilerin sesleri çıkaramadığını (1, %4), öğrencilerden sözel dili olmayanların dua ve sureleri öğrenemediğini (1, %4), zihinsel yetersizliği de olan işitme engeli olan öğrencilere sure ve duaların öğretilmediğini (1, %4), namazlarda ne kadar sure ve dua okumaları gerektiğini bilmediklerini (2, %7), duaları bilip bilmediğinin kontrolünün yapılamadığını (1, %4) ifade etmişlerdir.

İşitme engelli öğrencilere sure ve duaların öğretilmediğini vurgulayan katılımcılar ise, bu öğrencilerin Arapça duaları öğrenebildiğini (3, %11), artikülasyon eğitimi alan öğrencilerin sure ve duaları okuyabildiğini (6, %21), artikülasyon eğitimi almayan öğrencilerin sure ve dua öğrenmede zorlandığını (3, %11), tek engeli

işitme olan öğrencilere sure ve duaların öğretilmediğini (1, %4), öğrencilerin duaları harflerle, işaret dili ile okuduğunu (1, %4) ifade etmişlerdir. İşitme engelli öğrencilerin kısa sure ve duaları öğrenebildiklerini ifade eden katılımcıların 12'si (%43) işitme yetersizliği olan öğrencilere sure ve duaları yazdırdıklarını ve telaffuz çalışması yaptıklarını, 2'si (%7) de parmak alfabesi kullanarak sure ve duaların kontrolünü yaptıklarını söylemektedir.

Görüşülen katılımcıların bir kısmının işitme yetersizliği olan öğrencilere sure ve duaların öğretilmediğini ve bu konuda çalışmalar yaptığını, diğer bir kısmının işitme yetersizliği olan öğrencilere dua ve sureleri Arapçasından öğretmediğini, işitme yetersizliği olan öğrencilerin dua ve sureleri telaffuz edemediğini, dua ve surelerin anlamının öğretilbileceğini ifade etmektedir.

2.3. İşitme Engelliler Ortaokullarında Okuyan Öğrencilere Kur'an-ı Kerim Öğretimi

Grafik 3. Kur'an-ı Kerim Okumasını Öğrenen İşitme Yetersizliği Olan Öğrenci Sayısı

İşitme engelliler ortaokullarında işitme yetersizliği olan öğrencilerin Kur'an-ı Kerim okumayla ilgili karşılaştığı zorluklara ilişkin katılımcı görüşleri incelendiğinde 5 katılımcının Kur'an-ı Kerim okumayı öğrenen öğrencileri olduğunu (%18), buna karşılık 23 katılımcının Kur'an-ı Kerim okumayı öğrenen öğrencileri olmadığını (%82) ifade ettikleri görülmektedir. Katılımcıların görüşleri şu şekildedir;

K-1, “Benim öğretmiş olduğum yok, okuyanlar Kur'an kurslarından öğrenmişler. Bunlar artikülasyon eğitimi almış ve iyi konuşan çocuklar.”

K-4, “Kur'an-ı Kerim okumasını bilen yok, sadece dua ezberletebildiklerim var. Ben de bilemiyorum, bunun eğitimini almadım. Kur'an-ı Kerim işitme engelliye nasıl öğretilir bilmiyorum.”

K-15, “Uzun zaman alıyor. Çocuk henüz kendi dilini bilmiyor, bir başka alfabe öğretiyorsunuz, başka bir yazı stiliyle, sağdan başlayan bir yazı stili öğretiyorsunuz. Bence zaman kaybı.”

K-19, “Henüz yeni diyebiliriz, Kur'an-ı Kerim'e henüz geçemedik. Yani şu anda giriş aşamasındayız. Harekeleri veriyoruz öğrencilerimize, inşallah Kur'an-ı Kerim okumaya geçecek olan öğrencilerimiz var, dört beş kişi falan şu anda. Özellikle yatılı öğrenciler, pansiyonumuz var. Yatılı öğrencilerimizde bunu başlattık dört beş tane öğrencimizden umutluyuz, onlar Kur'an-ı Kerime geçecekler inşallah.”

K-21, “Bir öğrencimiz var total. Sesle okuyamıyor. Arapça metni çocuğun önüne koyduğumda çocuk Türkçe olarak yazıyor. İlk girdiğimde kendi işaret dilimi oluşturmuştum, sonra bu konuda alfabe oluşturulduğunu gördüm, ona yöneldim.”

Görüşülen katılımcıların büyük çoğunluğu, işitme yetersizliği olan öğrencilerin Kur'an-ı Kerim okumayı bilmediğini ifade etmiştir. Ancak Kur'an-ı Kerim okumayı öğrenen öğrencilerin de olduğu görülmektedir. Bununla birlikte 3 katılımcı işitme yetersizliği olan öğrencilerin kendi dilini bilmediği için Kur'an-ı Kerim öğretiminin de zaman kaybı olduğunu (%11), 1 katılımcı da bu öğrencilere Kur'an-ı Kerim'i nasıl öğreteceğini bilmediğini (%4) belirtmiştir.

Başkonak da yaptığı çalışmasında Kur'an-ı Kerim öğretimi konusunda “eğitimcilerin yarıya yakını (12: % 48) işitme engellilere yönelik Kur'an-ı Kerim öğretimi tekniklerinde bir birlikteliğin olmadığını söylemişlerdir. Diğer engel gruplarındaki bireylerin din eğitimleri devam ederken Kur'an-ı Kerim okumasını öğrenmeleri, işitme engellilerin de öğrenebileceği ihtimalini akıllara getirmiştir. İşiten bireylere kolaylıkla Kur'an-ı Kerim öğreten eğitimciler, işitme engellilerin anlama, algı, öğrenme, okuma, yazma, dil ve konuşma becerilerindeki yetersizliklerinden dolayı öğretim süresince nasıl bir

yol izleyecekleri konusunda kararsız kalmışlardır” şeklinde ifade etmiştir.⁴³

İşitme yetersizliği olan öğrencilere sure ve duaların öğretiminde olduğu gibi Kur’an-ı Kerim öğretimi konusunda da farklı görüşler bulunmaktadır. Görüşülen katılımcıların bir kısmı Kur’an-ı Kerim okumayı öğrenen öğrencileri olduğunu, bir kısmı da kendi dilini bilmeyen işitme yetersizliği olan öğrencilere Kur’an-ı Kerim öğretiminin zaman kaybı olduğunu ifade etmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi işitme engelliler ortaokullarında okutulan zorunlu dersler arasında yer almaktadır. DKAB dersi öğretim programında ibadetler, dua ve sureler de ders kitaplarında yer almakta, Kur’an-ı Kerim dersi de bu okullarda okutulan seçmeli dersler arasında bulunmaktadır.

Görüşme yapılan katılımcıların işitme yetersizliği olan öğrencilere ibadet öğretimi konusunda, aile üyelerinin öğrencilere örnek olması gerektiğini, öğrencilerin ibadetleri içselleştiremediklerini ve taklide yönelik öğrendiklerini, ibadetleri tecrübe ederek öğrenebileceklerini, ibadetlerin öğretiminde “niçin?” sorusunu cevaplamaya çalışmak gerektiğini ve işitme yetersizliği olan öğrencilerin dini açıdan nelerden sorumlu olduklarını bilmediklerini beyan ettikleri görülmüştür.

İşitme yetersizliği olan öğrencilere sure ve duaların Arapçasından öğretilip öğretilmeyeceği konusunda katılımcıların farklı görüşleri bulunmaktadır. Katılımcıların yarısının işitme yetersizliği olan öğrencilerin sure ve duaların kısa olanlarını öğrenebildiklerini, diğer yarısının ise öğrencilerin Arapça sure ve duaları öğrenemediklerini ifade ettikleri görülmektedir. İşitme engelli öğrencilerin kısa sure ve duaları öğrenebildiklerini ifade eden katılımcılar işitme yetersizliği olan öğrencilere sure ve duaları yazdırdıklarını ve telaffuz çalışması yaptıklarını, parmak alfabesi kullanarak sure ve duaların kontrolünü yaptıklarını belirtmektedir. Artikülasyon eğitimi alan öğrencilerin sure ve duaları okuyabildiği de ifade edilmiştir. Bu sebeple artikülasyon eğitimine küçük yaşlardan itibaren başlanmasının işitme yetersizliği olan öğrencilerin sözel dili ifade etmelerinde etkili olduğu

⁴³ Mustafa Başkanak, *Türkiye’deki Lise Mezunu İşitme Engellilerin Din Eğitimi*, Eğitim Yayınevi, Konya 2019, s. 154.

gibi sure ve dua öğreniminde katkısı olduğu da görülmektedir. Öğrencilerin Arapça sure ve duaları öğrenemediklerini ifade eden katılımcıların, işitme yetersizliği olanların duaları da telaffuz edemediğini, öğrencilere duaların Türkçe anlamlarının öğretilebileceğini, öğrencilere Arapça duaları öğretmediğini, fetva olarak işitme yetersizliği olan öğrencilerin sure ve dua öğrenme zorunluluğu olmadığını belirtmektedir. İşitme engelli öğrencilerin sure ve duaları öğrenmeleri konusunda ortak bir yöntem belirlenmesi gerekmektedir. Çünkü total işitme kaybı olan öğrenciler sesi duyamadığından ve sureleri telaffuz edemediğinden namazda kıraati telaffuz etmesi beklenmeyebilir. Ancak total işitme kaybı olmayan, işitme yetersizliği az olan öğrenciler de bulunmaktadır. Özellikle artikülasyon eğitimi almış olan öğrenciler dua ve sureleri telaffuz edebilmektedir. Bu ayrımın da Din İşleri Yüksek Kurulu tarafından yapılması gerekmektedir.

Kuranı Kerim öğretimi konusunda katılımcıların büyük çoğunluğunun işitme yetersizliği olan öğrencilerin Kur'an-ı Kerim okumayı bilmediğini, ancak Kur'an-ı Kerim okumayı öğrenen öğrencilerin de olduğunu ifade ettikleri görülmektedir. Başkonak tarafından yapılan araştırma da Kur'an-ı Kerim öğretimi konusunda DKAB öğretmenleri arasında birlikteliğin olmadığını, öğretim süresince nasıl bir yol izleyecekleri konusunda kararsız kaldıklarını göstermektedir.⁴⁴

İşitme engelli öğrencilere ibadet, sure ve Kuranı Kerim öğretimi konusunda;

1-İşitme engelli öğrencilerin ibadetleri uygulamalı olarak çok kolay öğrendikleri, ibadetlerin somut olarak daha rahat öğrenilebildiği ve ibadetleri yaşantı yoluyla tecrübe ederek öğrendikleri görülmektedir. Ancak işitme yetersizliği olan öğrencilere ibadetlerin öğretiminde ailelerin örnek olmasının önemine ve bu şekilde davranmanın ibadetlerin içselleştirilmesine çok büyük katkı sağlayacağı da belirtilmektedir. Aynı zamanda öğretmenlerin ailelerle işbirliği yaparak ibadet öğretimi konusunda etkinliklerin planlanması ve uygulanması da önem arz etmektedir.

2- İşitme yetersizliği olan öğrencilere sure ve dua öğretimi konusunda zorluklar yaşandığı, DKAB öğretmenlerinin sure ve dua

⁴⁴ Başkonak, *age*, 2019, s.154.

öğretimi konusunda farklı görüşleri olduğu görülmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı ve Millî Eğitim Bakanlığının işitme yetersizliği olan öğrencilere sure ve dua öğretimi konusunda birlikte çalışma yapması ve bu okullarda görev yapan DKAB öğretmenlerinin sure ve dua öğretimi konusunda ortak bir yöntem uygulaması gerekmektedir. Bununla birlikte işitme yetersizliği olan öğrencilere küçük yaşlarda veya ilkokulda artikülasyon eğitimi verilmesi de büyük önem arz etmektedir.

3-İşitme yetersizliği olan öğrencilere Kur'an-ı Kerim okumayı öğretme konusunda zorluklar yaşandığı, bu öğrencilere Kur'an-ı Kerim, sure ve dua öğretiminin nasıl olması hususunda DKAB öğretmenlerinin farklı görüşleri olduğu görülmektedir. Bu nedenle işitme yetersizliği olan öğrencilere Kur'an-ı Kerim'i okumanın nasıl öğretilmesi konusunda da Diyanet İşleri Başkanlığı ve Millî Eğitim Bakanlığının karışıklığın giderilmesi ve ortak bir yöntemin belirlenmesi için ortak çalışma yapması elzemdir. İşitme engelli öğrencilere Kur'an-ı Kerim öğretimi verilirken özel cüz öğretimi çalışması güzel bir örneklik oluşturmaktadır.

Kaynakça | References

AKŞİT, Cem, *İşitme Engelliler Okullarında Uygulanmakta Olan Teftiş Etkinliklerinin Değerlendirilmesi*, Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Ana Bilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1996.

ARIKAN, Uğur, *İşitme engelliler ilköğretim okullarında çalışan işitme engelliler sınıf öğretmenleri ve branş öğretmenlerinin özel eğitim alan yeterlilikleri ve iş tatminleri üzerine bir araştırma (İstanbul ili örneği)*, Yeditepe Üniversitesi, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Ana Bilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul 2012.

ARSLAN, Cemre, *Türkiye'de bulunan işitme engelliler ortaokullarında müzik eğitimi ve karşılaşılan temel sorunlar*, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Ana Bilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çankırı 2022.

ASLAN BAĞCI, Özlem, *2005 İlköğretim Türkçe Dersi Programının İşitme Engelliler İlköğretim Okullarında 1. Kademe Uygulanabilirliğinin Öğretmen Tutumlarına Göre Değerlendirilmesi*, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon 2009.

ATASOY, Murat, *İşitme Engelliler Sınıf Öğretmenleri İçin İçerik Oluşturma Yazılımının Geliştirilmesi: Alıyazar*, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Ana Bilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trabzon 2017.

AYGÜR, Rabia Şule, *İşitme Engelliler Okulunda Okutulan Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Öğretmen Ve Öğrenci Görüşlerinin İncelenmesi*, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Van 2021.

BAŞKONAK, Mustafa, *Türkiye'deki Lise Mezununu İşitme Engellilerin Din Eğitiminde Karşılaştıkları Güçlüklerin Öğrenci ve Eğitimci Görüşleri Açısından Değerlendirilmesi*, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Konya 2016.

BAŞKONAK, Mustafa, *Türkiye'deki Lise Mezununu İşitme Engellilerin Din Eğitimi*, Eğitim Yayınevi, Konya, 2019.

BAŞKONAK, Mustafa, *Covid-19 Salgın Sürecinde Engellilere Yönelik Uzaktan Yaygın Din Eğitimi, Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*(12), 2021, s.89-119.

BAYRAKDAR, Uygur, *İşitme Engelliler İlkokul ve Ortaokullarında Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Öğretim Amaçlı Kullanımının İncelenmesi*, Trakya Üniversitesi, Engelli Çalışmaları Ana Bilim Dalı(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne 2015.

BÜYÜKÖZTÜRK, Şener, vd., *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Pegem Akademi, Ankara 2015.

CAN, Yusuf, *İşitme Engelliler Okullarında Çalışan Öğretmenlerin Yeterlilikleri*, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon 1998.

ÇOKLUK, Ömay, *Zihinsel Ve İşitme Engelliler Okullarında Görev Yapan Yönetici ve Öğretmenlerde Tükenmişliğin Kestirilmesi*, Ankara Üniversitesi, Özel Eğitim Ana Bilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1999.

DOĞAN Mehmet, *Büyük Türkçe Sözlük*, Bahar Yayınları, İstanbul, 1996.

ERDEN, Zeynep, *Özel eğitim meslek lisesi (işitme engelliler) giyim üretim teknolojisi programının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi*, Gazi Üniversitesi, Giyim Endüstrisi ve Moda Tasarımı Eğitimi Ana Bilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2020.

DARICA, Nilüfer, ŞİPAL, Fırat, *İşitme Engelli Çocuklarda Gelişim ve Eğitsel Müdahale*, Hacettepe Üniversitesi Basımevi, Ankara 2011.

GÖÇMENLER, Hülya, *Üniversite Eğitimi Alan İşitme Engellilerin Eğitim Hayatında Yaşadıkları Sorunların İncelenmesi*, Marmara Üniversitesi, Kulak Burun Boğaz Ana Bilim Dalı (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2021.

GÖK, Canan Gül, *İşitme Engelliler İle İlgili Farklı Meslek Gruplarının ve Ailelerin Bu Konudaki Bilgi Düzeyleri*, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1994.

GÜN, Ayşegül, *İşitme Engelliler Ortaokulunda Okuyan Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Yönelik Tutum ve Değerlendirmeleri*:

Amasya ve Samsun Örneği”, Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 2015/2, c. 14, sayı: 28, s. 61-92.

GÜN, Ayşegül, *İşitme Engelliler Okulunda Görev Yapan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Değerlendirmeleri Işığında Güçlü ve Zayıf Yönleriyle DKAB Dersi, Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7, sy. 1, 2020, s. 141-72.

GÜRER, Banu, KAYA, Elif, *İşitme ve Görme Engellilere Yönelik Yaygın Din Eğitimi Hizmetlerine Katılanların Problem ve Beklentileri (İstanbul Örneği)*, Darulfunun İlahiyat 35, sy. 1, 2024, s. 247-85.

GÜRGÜR, Hasan, *İşitme Engelliler İlköğretim Okulunda 1. Kademe Uygulanan Eğitim Programına İlişkin Öğretmen Görüşleri*, Ankara Üniversitesi, Özel Eğitim Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2001.

HAYAT, Zeynep, *İşitme Engelliler İlköğretim Okullarında Resim Eğitimi*, Marmara Üniversitesi, Resim Ana Sanat Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2000.

KARAAHMET, Selma, *İşitme Engelliler İlköğretim Okullarında Görsel Sanatlar Dersini Veren Öğretmenlerin Öğrencilerle İletişimlerinde Empati Becerilerinin Rolü*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Samsun 2011.

KARACA, Ayşe, *Renklerle müzik öğretiminin işitme engelliler ortaokulunda okuyan öğrencilere melodika kullanarak uzaktan öğretim yoluyla uygulanabilirliği*, Gazi Üniversitesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2020.

KARAHAN, Semih, *İşitme Engellilerin Eğitiminde Kaynaştırma Eğitimi Bir Meta Değerlendirme Örneği*, Trakya Üniversitesi, Engelli Çalışmaları Ana Bilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne 2017.

KAYA, Elif, *Okul Öncesi Eğitim Programının İşitme Engelliler İlköğretim Okullarında Çalışan Öğretmenlerin Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*, Erciyes Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri 2014.

MEB, *Çocuk Gelişimi ne Eğitimi (İşitme Engelliler)*, MEB Yayınları, Ankara 2014.

ODABAŞI, Cemil Temel, *İşitme engelliler ilkokullarında görev yapan özel eğitim öğretmenlerinin beden eğitimi ve oyun dersinin öğretimi hakkındaki görüşleri*, Aydın Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2022.

ÖZCAN, Meryem, *İşitme Engellilerin Eğitiminde Kullanılan Ders Kitaplarının Grafik Tasarım Açısından İncelenmesi*, Gazi Üniversitesi, Uygulamalı Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2010.

ÖZKAN, Arkın, *İşitme Engelliler Ortaokullarında Görev Yapan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Karşılaştığı Problemler*, Kastamonu Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kastamonu 2017.

ÖZKAN, Arkın, ÇUHADAR, Cengiz, *İşitme Engelliler Ortaokullarında Görev Yapan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Mesleki Yeterlilikleri*, Dini Araştırmalar, (66), 2024, s.195–230.

SAVCI SULHAN, Sedanur, *İşitme Engelliler İlköğretim Okullarında Veli Memnuniyeti (Ankara İli Örneği)*, Gaziantep Üniversitesi, İşletme Ana Bilim Dalı(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep 2019.

SELVİ, Hasan Hüseyin, *Resmî İşitme Engelliler Eğitim Kurumlarının İşlevsel Süreçlerinin Değerlendirilmesi*, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2004.

TEKİN, Mustafa, CİN, Şükrü, *İşitme Kaybının Genetik Özellikleri*, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası 55 (Mart 2002), 3.

UYSAL, Aslı, *İşitme Engellilerde Türkçe Öğretimi, Sorunlar, Öneriler*, İstanbul Üniversitesi, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2010.

YILDIRIM, Ali, ŞİMŞEK, Hasan, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayınları, Ankara 2013.

YAŞAR, Özlem Kıroğlu. *Resmî ve Özel Kurumlarda Görev Yapan İşitme Engelliler Öğretmenlerinin Yeni İlk Okuma Yazma Öğretim Programına İlişkin Görüşleri*, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Programları ve Öğretimi Ana Bilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2008.

İnternette Ulaşılan Kaynaklar

URL-1. Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü [EYHGM], Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni Nisan 2023, https://aile.gov.tr/media/135432/eyhgm_istatistik_bulteni_nisan_23.pdf. 24.11.2024

URL-2. MEB Strateji Geliştirme Başkanlığı. MEB İstatistikleri. 2006-2007:s.26, MEB İstatistikleri, 2022-2023:s.44.https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2023_09/29151106_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2022_2023.pdf. 02.02.2024

URL-3. <https://kurul.diyamet.gov.tr/Cevap-Ara/148/isitme-engelliler-namaz-kilarken-kiraat-ve-tesbihati-nasil-yaparlar>

 KAMU YÖNETİMİ ENSTİTÜSÜ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ	
Makale Bilgileri:	
Değerlendirme:	İki Dış Hakem /Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan:	<p>Bu çalışma, Doç. Dr. Cengiz Çubadar danışmanlığında Arkın Özkan tarafından Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde tamamlanan "İşitme Engelliler Ortaokullarında Görev Yapan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Karşılaştığı Problemler" başlıklı yüksek lisans çalışmasının verilerinin bir kısmı kullanılarak üretilmiştir.</p> <p>* Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynağında belirtildiği beyan olunur.</p>
Benzerlik Taraması:	Yapıldı /Turnitin
Etik Bildirim:	turkavsosyalbilimlerdersisi@gmail.com (Çalışma ile ilgili etik bir sorun var ise dergi yönetimine bildirilmelidir)
Etik Kurul Kararı:	Etik Kurul Kararından muaftır.
Katılımcı Rızası:	Katılımcı yoktur.
Mali Destek:	Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.
Çıkar Çatışması:	Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Telif Hakları & Lisans:	Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır. Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.
Article Information:	
Peer-Review:	Double anonymized - Two External
Ethical Statement:	<p>This study was conducted by Assoc. Dr. Cengiz Çubadar. It was produced using a portion of the data from his master's study titled "Problems Encountered by Religious Culture and Ethics Teachers Working in Secondary Schools for the Hearing Impaired", completed by Arkın Özkan at Kastamonu University Social Sciences Institute.</p> <p>It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.</p>
Plagiarism Checks:	Yes / intihal.net etc.
Complaints:	turkavsosyalbilimlerdersisi@gmail.com
Ethics Committee Approval:	It is exempt from the Ethics Committee Approval
Informed Consent:	No participants.
Financial Support:	The study received no financial support from any institution or project.
Conflict of Interest:	No conflict of interest.
Copyrights & Licence:	The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study. Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.